

بررسی ابعاد مظلومیت و غربت امام حسن^(ع) در گفت‌وگو با حجت‌الاسلام والمسلمین فرحزاد

جلوه کرامت در نهایت غربت

آمنه مستقیمی! اگرچه به انتها رسیدن ماه صفر و نزدیک شدن به ربیع الاول، ماه شادی‌های اهل بیت^(ع)، مرهمی است بر قلوب رنجیده شیعیان از مصائب حضرت سیدالشهدا^(ع)، اما همین روزهای پایانی صفر هم داغ‌هایی بزرگ و مصائبی اعظم بر اسلام و تشیع وارد کرده است که شهادت امام حسن مجتبی^(ع)، سبط اکبر پیامبر خاتم^(ص)، از جمله آن‌ها و نیز فرصتی است تا کمی از مظلومیت‌های آن امام بگوییم؛ غربتی که بعد از گذشت قرن‌ها هنوز هم هست و دل‌های عاشق را می‌سوزاند. در بررسی ابعاد این مظلومیت و غربت با حجت‌الاسلام والمسلمین حبیب‌ا... فرحزاد، استاد حوزه و خطیب سرشناس مذهبی، گفت‌وگو کرده‌ایم.

هدیه ویژه خداوند

رسول خدا^(ص) در تعبیری زیبا درباره امام حسن^(ع) می‌فرماید: «الحسن هدیة من رب العالمین»؛ یعنی امام حسن مجتبی^(ع) هدیه‌ای از طرف پروردگار عالمین است که به امت و اهل بیت^(ع) مرحمت شده‌اند. این رحمت، جلوه‌های خاص دارد. چه بسیار افراد که به نام حضرت و توسل به ایشان حاجت گرفته‌اند. اما امام با وجود این رحمت الهی، دچار غربت فراوان بودند، چه در دوران حیات و چه پس از شهادتشان؛ چنان‌که در میان پنج تن علیهم‌السلام غربت و مظلومیت امام حسن مجتبی^(ع) خاص و برجسته است.

کم نگذاریم!

امام حسن^(ع) حتی در روزه‌ها هم غریب هستند، تاجایی که حضرت زهرا^(ص) به خواب برخی بزرگان آمده‌اند و به خاطر این غربت فرزندشان در روزه‌ها و منابر گلایه کرده‌اند. مرحوم میرزا علی‌اکبر ترک، از منبری‌های برجسته تهران، می‌گفت: ماه رمضان تهران منبر می‌رفتم. آخرهای ماه رمضان بود که یک شب حضرت زهرا^(ص) را در خواب دیدم اما بی‌بی به من توجه نمی‌کردند. عرض کردم: بی‌بی جان، من روزه خوان فرزندتان حسین^(ع) هستم. چرا عنایت نمی‌فرمایید؟ فرمودند: «مگر امام حسن^(ع) فرزند من نیست؟».

غربت مضاعف

یکی دیگر از جلوه‌های مظلومیت امام حسن مجتبی^(ع)، امنیت نداشتن در منزل خودشان است؛ امام حسین^(ع) با همه مصائبی که دیدند، همسرشان همراه و همدل و حامی ایشان بود. اما امام مجتبی^(ع) با قاتل خود زیر یک سقف زندگی می‌کردند! غربت امام مجتبی^(ع) مخفی است. آقا امام حسین^(ع) سالانه چندین میلیون زائر پیاده فقط در اربعین دارند، هزاران موبک به عشق خدمت به زائران اربعین ایشان برپا می‌شود و این مواکب، وفور نعمت و خدمت است. اما درباره امام مجتبی^(ع) چه؟

یاران بی‌وفا

یکی دیگر از جلوه‌های مظلومیت امام حسن^(ع)، فقدان یاران باوفا و بالعکس خیانت یاران است. امام حسین^(ع) شب عاشورا به اصحاب خود فرمودند: «من اصحابی بهتر و باوفا تر از شما سراغ ندارم». یارانی که تا جان در بدن داشتند، اجازه ندادند دشمن قدمی به سمت بنی‌هاشم بردارد و خود را بلاگردان امام حسین^(ع) و خانواده‌شان کردند اما یاران امام حسن^(ع) خود را به زر و سیم معاویه فروختند و سجاده از زیر پای امام^(ع) کشیدند و حتی گفتند هر زمان معاویه بگوید، حسن بن علی را دست بسته تحویل می‌دهیم.

صلحی بالاتر از خورشید

امام حسن^(ع) جایگاه ویژه‌ای در تاریخ اسلام و حیات شیعه دارند. این طور نیست که صلح ایشان کم‌اهمیت‌تر از قیام امام حسین^(ع) بوده باشد، بلکه همان صلح زمینه قیام امام حسین^(ع) و عاشورا را فراهم کرد. پیامبر^(ص) درباره اهمیت صلح حسنی فرمودند: «صلحی که فرزندم حسن^(ع) انجام خواهد داد، برای امت از آنچه خورشید می‌تابد، برتر و بالاتر است. او با بدترین خلق خدا به خاطر خدا مدارا می‌کند».

بالاتر از مکرها

معاویه نقشه‌های عجیبی داشت و مکر و حيله و همراهی عمرو عاص، خیانت‌ها و جنایات بسیار در حق شیعه کرد. جانشینی یزید بدترین این جنایت‌ها بود که عاشورا و آن بالاترین مصائب عالم را رقم زد؛ او بسیاری از شیعیان امیرالمؤمنین^(ع) را به شهادت رساند و جنگ‌های طولانی با امام علی^(ع) و امام حسن^(ع) به راه انداخت و با دسیسه، لشکریان آن حضرات^(ع) را فریب داد و علیه امام^(ع) شوراند. معاویه نقشه داشت که دوستان اهل بیت^(ع) و شیعیان را اسیر و در بازار خرید و فروش کند اما صلح امام حسن^(ع) همه را خنثی کرد.

حسد

سومین عامل هلاکت انسان‌ها حسد است. حسد به معنای ناخوشایندی و ناپسندی از نعمت‌ها و داشته‌های دیگران و آرزوی از دست رفتن آن نعمت‌هاست. حسادت، علاقه به نابودی و از بین

حرص

عامل دوم هلاکت انسان‌ها حرص است. حرص نوعی زیاده‌خواهی و طمع به ثروت و غذا و قدرت و ریاست و پول و موقعیت اجتماعی یا هر چیز دیگر

مزار بی‌شمع و چراغ

از جلوه‌های غربت امام مجتبی^(ع) همین بس که مزار مطهرشان در قبرستان بقیع نه زائری دارد، نه سایبانی و نه شمع و چراغی در شب؛ تاریک‌ترین جای مدینه، قبرستان بقیع است. باید این غربت را با مجلس و روضه و عزاداری و عرض ارادت کم‌کنیم. رسول خدا^(ص) می‌فرمودند: «چشمی که برای حسن من اشک بریزد، کور وارد محشر نمی‌شود. دلی که برای حسن من غمگین شود، روز قیامت شاد و مسرور خواهد بود. قدم‌هایی که به زیارت حسنم برود، بر پل صراط نمی‌لرزد».

محبوب قلب برادر

امام حسین^(ع) که محبتشان در قلوب بشریت نفوذ کرده است و همه عالم برای غربت و بر مصائب ایشان گریه می‌کردند، خود در غربت و مظلومیت برادرشان، امام مجتبی^(ع) گریه می‌کردند و می‌فرمودند: «بعد از رفتن و فراق تو اگر از دنیا نروم، ولی مشتاق مرگ هستم تا جای خالی برادر را نبینم»؛ لذا هر کاری که انجام دهیم تا این غربت حداقل پس از شهادت حضرت رفع شود، پیغمبر^(ص)، امیرالمؤمنین^(ع) و حضرت زهرا^(ص) را شاد می‌کند؛ به‌ویژه این روزها برای امام حسن^(ع) قدمی برداریم و خدمت کنیم.

کریم اهل بیت^(ع)

همه ائمه^(ع) اهل کرامت هستند. در زیارت جامعه کبیره می‌خوانیم: «عَادَتْکُمُ الْإِحْسَانُ وَ سَجَّتْکُمُ الْکَرَمُ»؛ یعنی در روش شما ائمه^(ع)، منش شما خوی شما، کرم با همه وجودتان عجین شده است. اما این ویژگی در امام حسن^(ع) بروز و ظهور و جلوه‌های دیگری داشت. از این رو به کریم اهل بیت^(ع) شهرت یافتند، کرامت یعنی بزرگواری، یعنی انسانی که شرح صدر دارد، دریادل است. خودش را برتر از آن می‌داند که درگیر چیزهای کوچک و بی‌اهمیت شود. انسان کریم هر وعده‌ای بدهد، حُلف و عده نمی‌کند و هر وقت هم بر دشمن غلبه کرد، اگرچه می‌تواند مقابله به مثل کند، شکر این غلبه را عفو قرار می‌دهد.

عوامل هلاکت مردم در گفتار اخلاقی امام حسن مجتبی^(ع)

رفتن آنچه دیگران دارند و ناراحتی از موفقیت و خوشبختی دیگران است. حسد بدخواهی و رشک بردن و ناخشنودی از امتیازات دیگران است.

حسد احساسی است که هنگام کمبود نسبت به ویژگی و دستاورد و داشته‌های برتر فرد دیگر روی می‌دهد. امام حسن مجتبی^(ع) درباره عاقبت حسد فرموده‌اند: «وَالْحَسَدُ رَائِدُ الشَّوْءِ وَمِنْهُ قَتْلُ قَابِلٍ هَابِلٍ». در این رهنمود، حسد «رائد» سوء و بدی اعلام شده است. رائد به معنای جویبده و منادی و پیشرو و پیشگام و جلودار و فرمانده است. حسد آدمیان را به کارهای زشت و ادار می‌کند و پیش‌برنده بدی‌هاست. حسد یک رذیلت بزرگ اخلاقی است که عامل و منشأ زایل اخلاقی دیگر می‌شود. براساس حسادت بود که قایل، قاتل شد و برادرش هابیل را به قتل رساند. امام حسن مجتبی^(ع) در این حدیث، عوامل هلاکت بشر را معرفی و سرانجام و خطر و پیامد هر یک را نیز بیان کرده‌اند. این هشدارهای بزرگ برای احساس خطر و اقدام انسان‌ها به منظور نجات خود از هلاکت و نابودی است. عموم مردم از هلاکت گریزان‌اند. امام دوم عوامل هلاکت را نام برده‌اند تا انسان‌ها خود را از آن‌ها پاک کنند و از هلاکت دور شوند.

عصو هیت علمی دانشگاه فردوسی مشهد
حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر محمد رضا باقری

یادداشت

عوامل هلاکت انسان چیست؟ اهل بیت^(ع) به این سؤال پاسخ داده‌اند. در یک حدیث، امام حسن مجتبی^(ع) فرموده‌اند: هَلَاکُ النَّاسِ فِي ثَلَاثٍ: الْکِبَرُ وَ الْجَرَشُ وَ الْخَسَدُ، فالکِبَرُ هَلَاکُ الدِّینِ وَ یُؤَلِّعُ الْإِبْلِیسُ، وَالْجَرَشُ عَدُوُّ النَّفْسِ وَ یُهَاجِرُ آدَمَ مِنْ الْجَنَّةِ، وَ الْخَسَدُ رَائِدُ الشَّوْءِ وَمِنْهُ قَتْلُ قَابِلٍ هَابِلٍ؛ هلاکت مردم در سه چیز است: تکبر و حرص و حسد؛ تکبر باعث نابودی دین می‌شود و ابلیس به خاطر تکبر از درگاه الهی رانده شد و حرص، دشمن جان انسان است و به واسطه آن، آدم از بهشت رانده شد و حسادت، راهنمای به‌سوی بدی است و بر اثر همین حسادت، قایل، هابیل را کشت. (کشف الغمه فی معرفة الأئمة علیهم‌السلام، علی بن عیسی اربلی، ج یک، ص ۵۷۱ * بحارالانوار، علامه مجلسی، ج ۷۸، ص ۱۱۹). در این حدیث، سه صفت زشت اخلاقی، عامل هلاکت شناخته شده است. هلاکت به معنای نابودی و نیستی و مرگ و تباهی و از بین رفتن

کبر و تکبر

یک صفت پست هلاکت‌آور، کبر است. درباره اثر کبر در این حدیث چنان آمده است: «فَالْکِبَرُ هَلَاکُ الدِّینِ وَ یُهَاجِرُ الْإِبْلِیسُ». خطر بزرگ تکبر در این جمله یادآوری شده است. تکبر موجب نابودی دین می‌شود و براساس تکبر، ابلیس لعنت و از درگاه الهی رانده شد. تکبر به معنای

خودبزرگ بینی و اظهار این برتری در گفتار و عمل است و کبر حالتی در انسان است که خود را برتر از دیگران می‌بیند. تکبر به معنای تبختر و تفرعن و خود را بزرگ پنداشتن و گردن‌کشی و گستاخی و خودبینی و خودپرستی و خودپسندی و خودخواهی و غرور است. تکبر یک بیماری روحی و روانی است. آدم متکبر، ضعف‌های فراوان خود را هرگز نمی‌بیند و اعتقاد دارد از هر نظر برتر و کامل‌تر از دیگران است. خطر بزرگ تکبر، از دست دادن دین و ایمان و مذهب است. ابلیس با تکبر، دین را از دست داد. متکبران همانند ابلیس در راه نابودی دین گام برمی‌دارند. تکبر باعث می‌شود دین را زیر پا بگذارند و آن را رها کنند.